

УДК 331.52

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-6-36>**Наумова М.А.***кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри економічної та управлінської аналітики
Донецького національного університету імені Василя Стуса***Naumova Maryna***PhD in Physics and Mathematics, Associate Professor,
Vasyl' Stus Donetsk National University*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ НА РИНКУ ПРАЦІ

THEORETICAL ASPECTS OF RESEARCHING SOCIO-ECONOMIC INSTABILITY IN THE LABOR MARKET

АНОТАЦІЯ

Ринок праці являє собою один із найбільш складних елементів соціально-економічної системи. Тому виникає необхідність подальшого розвинення теоретичних положень, обґрунтувань практичних рішень, розроблення адекватних моделей різних аспектів функціонування ринку праці з урахуванням сучасного нестабільного стану економіки України. У роботі розкрито сутність системи як цілісної сукупності взаємопов'язаних елементів, де в якості цих елементів виступають складні, ієрархічно організовані підсистеми, і кожна підсистема вносить свій власний внесок у функціонування єдиного цілого. Наведено структуру соціально-економічної сфери країни як цілісної системи та структуру ринку праці як підсистеми соціально-економічної системи. Розкрито сутність соціально-економічної нестабільності як одного з найважливіших факторів, що впливають на рівень і стійкість розвитку ринку праці країни. Проаналізовано зовнішні та внутрішні фактори, які впливають на стабільність ринку праці та які потрібно, за можливості, завчасно прогнозувати та враховувати під час розроблення управлінських рішень та формування державної політики стабілізації і розвитку сфери соціально-трудова відносин. Виокремлено індикатори поточного стану та зростання соціально-економічної нестабільності на ринку праці країни.

Ключові слова: ринок праці, соціально-економічна нестабільність, соціально-економічна система, зовнішні та внутрішні фактори, індикатори нестабільності.

АННОТАЦІЯ

Рынок труда представляет собой один из наиболее сложных элементов социально-экономической системы. Поэтому возникает необходимость дальнейшего развития теоретических положений, обоснований практических решений, разработки адекватных моделей различных аспектов функционирования рынка труда с учетом современного нестабильного состояния экономики Украины. В работе раскрыта сущность системы как целостной совокупности взаимосвязанных элементов, где в качестве этих элементов выступают сложные, иерархически организованные подсистемы, и каждая подсистема вносит свой собственный вклад в функционирование единого целого. Приведена структура социально-экономической сферы страны как целостной системы и структура рынка труда как подсистемы социально-экономической системы. Раскрыта сущность социально-экономической нестабильности как одного из важнейших факторов, влияющих на уровень и устойчивость развития рынка труда страны. Проанализированы внешние и внутренние факторы, влияющие на стабильность рынка труда и которые нужно, по возможности, заблаговременно прогнозировать и учитывать при разработке управленческих решений и формировании государственной политики стабилизации и развития сферы социально-трудова отношений. Выделены индикаторы текущего состояния

и роста социально-экономической нестабильности на рынке труда страны.

Ключевые слова: рынок труда, социально-экономическая нестабильность, социально-экономическая система, внешние и внутренние факторы, индикаторы нестабильности.

ANNOTATION

The labor market is one of the most complex elements of the socio-economic system. Socio-economic and political changes in society are instantly reflected on all stakeholders of this system, which emphasizes the importance of a comprehensive analysis of trends in the development of the labor market, their modeling and forecasting. Insufficient substantiation of analytical studies of socio-economic instability in the labor market and forecasts of its functioning can lead to an incomplete understanding of the processes taking place in the national economy and society, to an insufficiently balanced policy of state regulation of the country's labor market. Therefore, there is a need for further development of theoretical provisions, substantiation of practical solutions, development of adequate models of various aspects of the functioning of the labor market, taking into account the current unstable state of the Ukrainian economy. The purpose of the article is to deepen economic science by substantiating the theoretical foundations of the study of socio-economic instability in the labor market. The work reveals the essence of the system as an integral set of inter-related elements, where complex, hierarchically organized subsystems act as these elements, and each subsystem makes its own contribution to the functioning of a single whole. The structure of the country's socio-economic sphere as an integral system and the structure of the labor market as a subsystem of the socio-economic system are given. The essence of socio-economic instability as one of the most important factors affecting the level and sustainability of the country's labor market development is explored. The external and internal factors affecting the stability of the labor market have been analyzed, which if possible should be forecasted and taken into account in advance when developing managerial decisions and forming a state policy for stabilizing and developing the sphere of social and labor relations. Indicators of the current state and growth of socio-economic instability in the country's labor market are highlighted.

Key words: labor market, socio-economic instability, socio-economic system, external and internal factors, indicators of instability.

Постановка проблеми. Важливою особливістю розвитку українського суспільства на сучасному етапі є перманентне проходження через кризовий стан, коли всі зв'язки і процеси соціально-економічної системи визначаються високою ймовірністю попадання в область

критичних значень, рівень нестабільності сягає надзвичайних значень. Це негативно впливає на якість життя і соціальний стан всієї української спільноти, викликає значні труднощі для державно-управлінської діяльності, дисбаланс у функціонуванні ринку праці. Перехід до нової фази розвитку та прогресу потребує негайного виходу з кризової ситуації, розробки ґрунтовних та ефективних програм, для чого необхідно фундаментальне теоретичне дослідження поточного стану, в якому опинилася наша держава, зокрема ринок праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

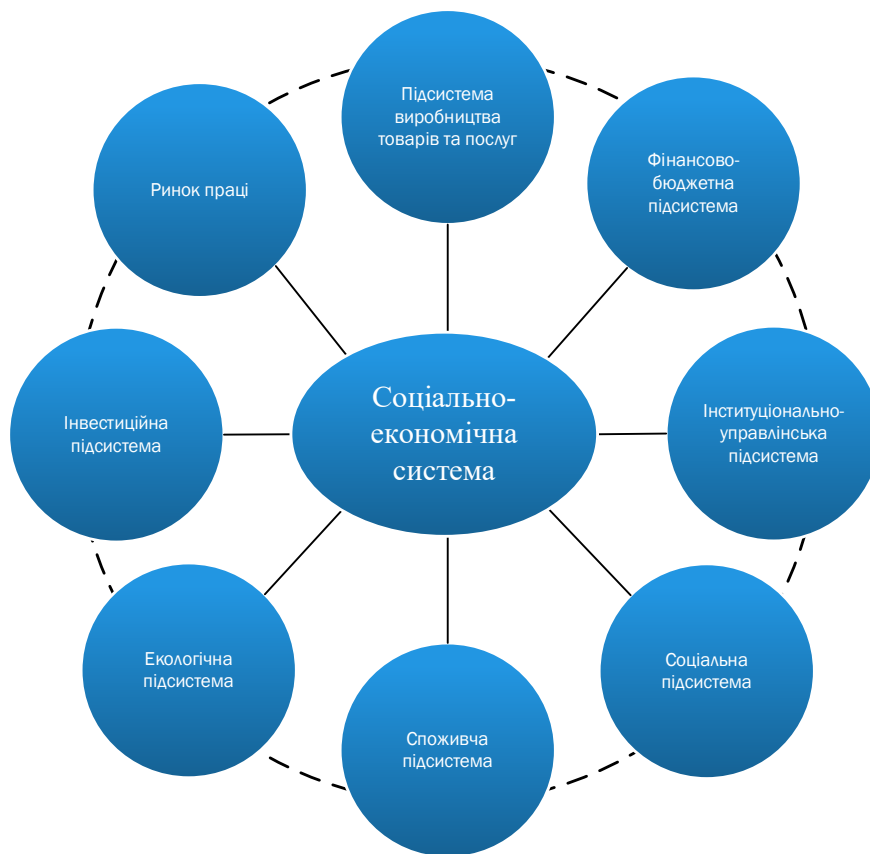
У другій половині ХХ ст. з'явилося багато наукових праць, присвячених дослідженню питань стабільності і нестабільності в динамічних процесах, які відбуваються в складних природних і соціально-економічних системах, особливо з розвитком нового наукового напрямку – синергетики. Лауреат Нобелівської премії 1977 р., один із засновників синергетики І. Пригожин у своїх працях розвивав філософію нестабільності [1]. Під нестабільністю він розумів хиткий, нестійкий стан системи, коли майбутня конфігурація елементів та складових важко передбачувана. Ці характеристики є наслідком багатоваріантності подальшого перебігу подій з огляду на хаотичність процесів, що визначають функціонування системи. Вивченню питань нестабільності у соціально-економічних системах, її причин, наслідків та шляхів подолання, приділялось багато уваги у працях закордонних та вітчизняних науковців. Роль макроекономічної нестабільності в економічних процесах та явищах досліджувалась в роботах Е. Домара, Дж. Кейнса, А. Маршалла, Дж. Робінсона, М. Фрідмана, Ф. Хайека, А. Хансена, Р. Харрода та інших. Проблема функціонування ринку праці, в тому числі і в умовах нестабільного зовнішнього середовища, присвячені праці таких вітчизняних учених, як Е. Лібанова, Л. Лісогор [2], Ю. Маршавін, А. Колот, Д. Богиня, І. Петрова [3], В. Близнюк [4], Я. Юрик, Ю. Харазішвілі та багатьох інших. У роботі А. Руснака [5] досліджено вплив макроекономічних чинників на розвиток ринку праці в умовах нестабільності та виявлено стимули державного впливу для досягнення збалансованості ринку праці. Робота Г. Лех, Л. Рібун [6] відображає основні тенденції ринку праці України, його нестабільність та тінізацію як ключові особливості розвитку. В складних умовах епідеміологічних загроз в світі та країні, підвищення ризиків переходу економіки до кризового стану, появи нових внутрішніх та зовнішніх глобальних викликів виникає необхідність всебічного аналізу теоретичних основ соціально-економічної нестабільності та її впливу на розвиток ринку праці України.

Метою статті є поглиблення економічної науки через обґрунтування теоретичних основ дослідження соціально-економічної нестабільності на ринку праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Багато науковців описують ринок праці як динамічну систему суспільних відносин, що пов'язана з регулюванням попиту і пропозиції праці та включає в себе механізми узгодження ціни й умов праці між роботодавцями і найманими працівниками. Е.М. Лібанова в роботі [7, с. 12] ринок праці визначає як «систему соціально-економічних відносин між роботодавцями – власниками засобів виробництва – та населенням – власниками робочої сили – щодо задоволення попиту перших на працю, а других – на робочі місця, які є їх джерелом засобів існування».

Систему можна визначити як цілісну сукупність взаємопов'язаних елементів, де в якості цих елементів виступають складні, ієрархічно організовані підсистеми і кожна підсистема вносить свій власний внесок у функціонування єдиного цілого. Система являє собою впорядковану множину узгоджених між собою підсистем, внутрішні зв'язки яких міцніше зовнішніх. Розглядаючи соціально-економічну сферу країни як цілісну систему, яка складається з багатьох підсистем, можна відзначити, що кожний елемент цієї системи являє собою також цілісну структуру, яка постійно знаходиться під впливом динамічних змін, як і вся соціально-економічна система. Проте стверджувати, що вони розвиваються незалежно одна від одної, не можна, оскільки кожна з них має як прямий, так і опосередкований вплив на всі інші елементи системи (рис. 1).

Ринок праці як складова частина соціально-економічної системи в свою чергу являє собою також складну систему, яку можна представити через взаємодію таких підсистем, як (рис. 2): сфера зайнятості, інституційна, нормативно-правова, морально-регулятивна, соціальна. Ринок праці являє собою сферу формування попиту і пропозиції на робочу силу, де остання виступає товаром і має ціну, через ринок праці здійснюється її продаж на певний термін, тобто до складників сучасного ринку праці відносять попит, пропозицію та ціну на робочу силу. Він здатний породжувати в суспільстві найскладніші соціальні проблеми (бідність, безробіття, інфляцію), соціальну напруженість (мітинги, демонстрації протесту, страйки тощо) як відповідь на нестабільний стан соціально-економічної системи, але сам по собі не здатний вирішувати ці проблеми, хоча змушує суспільство і державу створити відповідні інститути для організації рішення викликів ринку праці (сприяння зайнятості, підтримка безробітних, допомога сім'ям, які опинилися за межею бідності, розробка трудового законодавства тощо). Ринок праці не існує ізольовано від ринку товарів, послуг, споживання, капіталу, житла тощо, функціонування ринку праці можливо лише у взаємозв'язку з іншими складовими соціально-економічної системи. Дисбаланс в будь-якій підсистемі впливає на всі інші підсистеми в тому чи іншому ступені.

Рис. 1. Структура соціально-економічної системи

Джерело: розробка автора

Нестабільність являє собою деформацію структури, функцій або будь-яких процесів соціально-економічних систем, яка змінює ці системи і загрожує їх цілісності. Нестабільність може проявлятися як на локальному рівні окремих систем (нестабільність економіки, державної влади тощо), їх взаємодії один з одним, так і на глобальному рівні всього суспільства. Нестабільність суспільства розуміється як відсутність стійкості і неможливість розвиватися відповідно до змінних умов.

Соціально-економічна нестабільність є одним із найважливіших факторів, що впливають на рівень і стійкість розвитку ринку праці країни. Необхідно відзначити, що нестабільність в економіці та на ринку праці – явище нормальне, звичайне і навіть необхідне, оскільки економічні процеси завжди розвиваються з певними коливаннями і реалізуються за показниками: попит-пропозиція, рух цін, безробіття тощо. Взагалі, нестабільність світової економічної системи, її динамічність і суперечливість керуючих впливів, з одного боку, є загрозою для господарчої системи і можуть привести до різного роду кризових явищ, з іншого – відкривають можливості, підштовхують до пошуку нових джерел економічного зростання і модернізації економічної системи. Зазвичай за рахунок властивих їй внутрішніх закономірностей функціонування система постійно повертається

до стійкого рівноважного стану. Але українська економіка відноситься до перехідної, яка характеризується переміщенням від одного стану системи до іншого, а весь цей процес переходу сам по собі представляє саме нестабільний стан. В цьому сенсі соціально-економічна нестабільність є якісним показником ринкової економіки і розуміння механізмів нестабільності дозволяє виробити напрями стабілізації економіки.

Нестабільність, що виникає у будь-якій складовій частині соціально-економічної системи, обов'язково впливає на кожний елемент ринку праці. В умовах структурної перебудови економіки і трансформації всього суспільного життя ситуація в сфері праці і зайнятості характеризується складністю і суперечливістю. Нині на функціонування ринку праці впливає багато факторів, головними з яких є: процеси вивільнення працівників у зв'язку зі структурними перетвореннями в низці галузей економіки, порівняно невисокий рівень оплати праці (особливо в окремих галузях економіки, таких як медицина та освіта), диференціація ситуації в сфері зайнятості на регіональних ринках праці, особливо в сільській місцевості, зберігається низька конкурентоспроможність на ринку праці окремих категорій громадян (жінок, які мають малолітніх дітей, інвалідів, громадян, звільнених з військової служби тощо). Існуюча нестабільність на ринках праці, яка виражається

ся в незбалансованості та диспропорції між робочою силою і потребою економіки в ній, диктує необхідність активного регулювання зайнятості з боку держави, органів місцевого самоврядування, проведення спеціальної політики в сфері зайнятості.

Оскільки всі елементи соціально-економічної системи знаходяться у складних взаємовідносинах та взаємовпливі, дестабілізація однієї підсистеми стає причиною появи кризових явищ в інших підсистемах, в тому числі і ринку праці. Фактори, які можуть спричинити перехід колись стабільної соціально-економічної системи або її підсистеми, в тому числі ринку праці, в стан нестабільності, можна поділити на зовнішні та внутрішні (рис. 3).

Внутрішні фактори визначають об'єктивні можливості ринку праці, його внутрішній стан, взаємозв'язки та структуру. Це фактори прямого впливу, які мають істотний вплив на функціонування ринку праці:

- невизначеність, нестабільність та неоднозначність економічної та соціальної політики держави призводять до збільшення негативних наслідків у сфері зайнятості: зменшення заробітної плати, фінансової нестабільності громадян, зростання рівня безробіття, неформальної зайнятості та трудової міграції населення тощо;

- низька швидкість інноваційного розвитку у виробничій та невиробничій сферах призводить до зниження конкурентоспроможності національної продукції та повного фізичного та морального старіння виробничих потужностей, що веде до диспропорції у необхідній кількості низькокваліфікованих і висококваліфікованих працівників та наявності і бажанні їх працювати в невідповідних умовах з низькою заробітною платою;

- невирішеність проблеми реформування та належного фінансування сфери освіти та науки призводить до великої кількості проблем, в тому числі і на ринку праці. Невідповідність отриманої освіти до вимог ринку праці веде до зростання молодіжного безробіття, зневіра молоді у пошуках роботи, переходу у тіньову діяльність і, взагалі, до дисбалансу між ринком праці та системою освіти;

- значна частка тіньової економіки та непрозорості влади продовжує сприяти зменшенню надходжень до держбюджету країни, зростанню неформальної зайнятості, відтоку з країни висококваліфікованої та креативної молоді, вчених і, нарешті, інтелектуального та робочого потенціалу країни;

- проблеми демографічної ситуації в країні: зменшення кількості населення, зниження рівня народжуваності та зростання рівня смертності, зростання міграції, в тому числі, трудової, сприяє погіршенню ситуації в сфері зайнятості, зменшенню чисельності робочої сили.

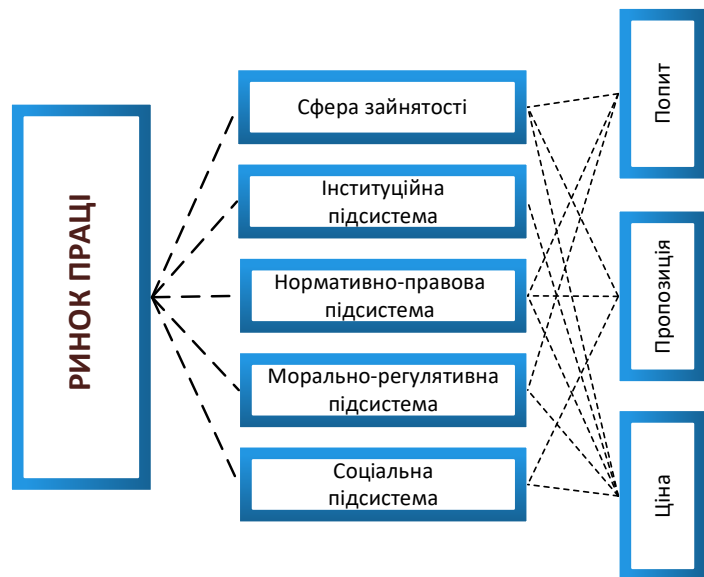

Рис. 2. Структура ринку праці як підсистеми соціально-економічної системи

Джерело: розробка автора

Фактори зовнішнього середовища, або фактори непрямого впливу, впливають на ринок праці в цілому, а не безпосередньо на окремі його структури, але призводять до не менших загроз стабільності ринку праці, ніж внутрішні фактори, тобто:

- глобалізація економіки спричиняє світову мобільність робочої праці, диспропорцію в забезпеченні робочою силою в різних галузях економіки, розрив в рівні заробітної плати тощо. Процеси глобалізації сприяють стиранню національних кордонів і створення глобальних ринків праці. Ці глобальні ринки, завдяки сучасним засобам комунікації, створюють колосальний тиск на національні ринки, посилюючи конкуренцію на ринку праці і, як правило, знижуючи витрати на трудові витрати;

- технічна революція змінює характер та умови праці, поширює розрив між затребуваними та наявними знаннями і вміннями працівників, веде до загроз зростання безробіття, втрати робочого місця. Внаслідок науково-технічного прогресу зростають монотонність праці, нерво-емоційне напруження працівника, пов'язане з перевантаженням, посиленням темпу роботи та великим обсягом роботи, статичні навантаження, гіподинамія тощо. Розвиток технологій, їх комерціалізація в широких масштабах призводить до вимивання з ринку праці значного числа професій;

- економічні цикли періодично призводять до криз в соціально-економічній сфері всього світу і не оминають також економіку України, що виражається в зростанні безробіття, зменшенні доходів населення та падінні рівня життя громадян країни. Найбільші стреси ринок праці переживає в епоху економічних криз, особливо якщо вони носять структурний характер;

– суттєва залежність економіки України від зовнішніх факторів, економічної політики країн світу призводить до коливань в економіці нашої держави, що обов'язково позначається на функціонуванні ринку праці країни;

– зовнішня військово-політична агресія на сході країни та анексія Криму підштовхнула країну до соціально-економічної та політичної кризи, необхідності зростання витрат на військові потреби, зменшення економічних потужностей, великої кількості внутрішньо переміщених осіб і, в результаті, до серйозних проблем в сфері зайнятості;

– наслідки екологічних та техногенних катастроф виявляються не менш впливовими на розвиток та функціонування ринку праці, ніж економічні потрясіння. Аварія на Чорнобильській АЕС призвела до величезних демографічних проблем, втрати великої кількості населення одразу після аварії та протягом певного періоду часу. В результаті аварії постраждало багато густонаселених районів країни, відбулося забруднення великих сільськогосподарських площ, порушення споживчого ринку, розрив економічних зв'язків між регіонами, що призвело до дисбалансу на ринку праці та зниження якості життя населення. Поточна ситуація в світі з пандемією COVID-19 вже призвела до напруження на ринках праці країн, в тому числі і на ринку праці України. Поки що складно оцінити реальний вплив цієї катастрофи на економічну ситуацію в світі та нашій країні, але негативні наслідки вже простежуються. Зростання безробіття, зменшення рівня оплати праці, погіршення якості життя людей – тільки частина суспільного дисбалансу, яку вже можна побачити на даний момент;

– складність сучасного світу, його різноплановість, зміна моральних цінностей впливає на всі сфери життя суспільства, в тому числі і на ринок праці, змінюється відношення нових поколінь працівників до умов праці, умов оплати праці, до виконання трудової дисципліни, трудових взаємовідношень.

Впливу зовнішніх факторів не можна уникнути, але їх потрібно по можливості завчасно прогнозувати та враховувати при розробці управлінських рішень та формуванні державної політики стабілізації та розвитку сфери соціально-трудова відносин.

Всі ці фактори впливають на стан сучасних ринків праці, і не тільки в Україні. Так, в доповіді ОЕСР про зайнятість 2018 року [8] зазначено, що за останні два десятиріччя частка робочої сили в національному виробництві країн ОЕСР істотно знизилась, у період з 1995 по 2013 рр. – падіння відбулось з 71,5% до 68% (3,5 процентних пунктів), в США – на 8 процентних пунктів за той же період. Наведені фактори можуть мати різний степінь впливу, від суттєво негативного до, навіть, позитивного, як початкової точки розвороту до стадії відновлення. Деякі фактори можуть оцінюватися пе-

ребільшено і, звісно, потребують ще глибшого вивчення. В дослідженні американських вчених R.D. Atkinson та J. Wu [9] стверджується, що загрози від технологічних змін є достатньо перебільшеними, прогноз того, що технології ліквідують від 80 до 90 відсотків робочих місць у США в найближчі 10–15 років вважається хибним. В дійсності, рівень професійного відтоку в Сполучених Штатах зараз є історично мінімальним, він складав за останні 20 років лише 38 відсотків рівнів з 1950 по 2000 рік і 42 відсотки рівнів з 1850 по 2000 рік. Автори наголошують на тому, що якщо і є якийсь ризик для майбутнього, так це те, що технологічні зміни і, як наслідок, зростання продуктивності будуть занадто повільними, а не занадто швидкими. Отже, замість того, щоб намагатися уповільнити зміни, треба робити все можливе, щоб прискорити темпи творчого руйнування.

Соціально-економічна нестабільність на ринку праці проявляється чисельними факторами, як посилення турбулентності – різкого зростання дисбалансу між попитом і пропозицією на ринку праці, збільшення розриву у розмірах заробітної плати працівників, диференціації у доходах населення, зростання безробіття, в тому числі довготривалого; появою асиметрії у функціонуванні ринку праці, до основних видів якої належать ринкова, структурна, інформаційна, гендерна, територіальна і соціально-демографічна [10, с. 32]; кардинальними змінами в системі соціально-трудова відносин і сфері зайнятості населення та багатьма іншими.

Поняття турбулентності характеризує хаотичність руху і в найзагальнішому вигляді розглядається як поширене явище самоорганізації, в результаті якого відбуваються регулярні або нерегулярні (хаотичні) переходи від безладу до порядку і назад. Така складна траєкторія руху як можна точно характеризує сучасний стан ринку праці України, якому доводиться постійно функціонувати в потоці різноманітних змін. Турбулентність означає крайню ступінь нестабільності системи, при цьому сама вона носить непередбачуваний характер і насилу піддається діагностиці, оскільки «вихрові потоки» швидко і непередбачувано змінюють ситуацію в сфері трудових відносин.

Підвищення попиту на нові професії, навички та вміння, відтік високоякісних фахівців за кордон та багато інших факторів асиметрії впливають на стабільність стану ринку праці. В останні роки зростає попит на унікальних фахівців та якісний труд. Одночасно з цим збільшується конкуренція на ринку праці. Для молодих фахівців витримати таку конкуренцію, перевершити конкурента на вакантну посаду є величезним викликом і протистоянням. З іншого боку, повернення заробітчан до України у зв'язку з пандемією, згодних на будь-яку роботу за меншу платню, призвело до підвищення конкуренції у секторі низькокваліфікованої праці. Серія скорочень та звільнень, яка відбулася останнім часом

внаслідок складної епідеміологічної обстановки, відсутність сприятливих законодавчих умов для розвитку малого та середнього бізнесу, велика частка людей, зайнятих в тіньовій сфері, посилення соціальної напруженості тощо підштовхнула ринок праці України до зміщення в сторону зони турбулентності.

Опрацювання літературних джерел [11–15] дозволяє виокремити індикатори зростання соціально-економічної нестабільності на ринку праці:

- підвищення рівня безробіття, в тому числі довгострокового;
- кількість безробітної молоді збільшується, складнішою для молоді стає можливість знайти місце роботи за отриманою освітньою кваліфікацією;
- різко зростає кількість випадків неповної зайнятості, робота може бути припинена з мінімальним попереднім повідомленням працівника роботодавцем або взагалі без попереднього повідомлення, час роботи не визначено або може бути змінений за бажанням роботодавця;
- функції, які виконує працівник, можуть бути змінені за бажанням роботодавця, робота здійснюється без будь-якого явного або неявного договору;
- на багатьох підприємствах умови праці залишаються небезпечними і шкідливими, не впроваджуються інновації;
- зростає рівень неформальної, тіньової зайнятості, що тягне за собою обмежений доступ до переваг «стандартної» зайнятості, таких як відпустка по хворобі, відпустка у зв'язку зі смертю близької людини або батьківська відпустка;
- спостерігається погіршення умов ведення бізнесу, збільшується розмір податків малого та середнього бізнесу, зменшується кількість ФОПів і взагалі рівень ділової активності населення;
- державні програми з забезпеченні продуктивної та підтримці безробітних виявляються неефективними та недовірними;
- спостерігається зменшення доходів населення, дохід стає невизначеним або нерегулярним;
- збільшується розрив у рівні заробітної плати, робота у більшості населення стає низькооплачуваною, на рівні або нижче мінімальної заробітної плати;
- збільшується кількість мігрантів та трудових мігрантів, молодь, яка набуває освіту за кордоном, намагається не повертатися до країни;
- для багатьох людей існує обмежена можливість отримати та зберегти навички через відсутність доступу до навчання і освіти;
- зростає ймовірність дискримінації та сексуальних домагань в сфері зайнятості, неприйнятних методів роботи.

Рис. 3. Класифікація факторів нестабільності соціально-економічної системи

Джерело: розробка автора

Економічні, демографічні та соціально-екологічні зміни стали причинами реформ ринку праці в багатьох європейських країнах. Одним з ключових питань державної політики країн Європейського Союзу сьогодні є трансформація ринків праці у відповідності до концепцій «гнучкості» (flexicurity) і «перехідного ринку праці» (Transitional Labour Market) [16]. Європейська стратегія зайнятості, яка націлена на зростання зайнятості та зменшення безробіття, з початку 21-го сторіччя базується на концепції «гнучкості», що поєднує в собі розроблення законодавства про захист зайнятості, виплат по безробіттю та активної політиці на ринку праці. Основна характеристика гнучкості полягає в тому, що вона призначена для подолання протиріч між нестабільністю ринку праці, з одного боку, і наданням соціального забезпечення працівникам, з іншого.

Ефективне функціонування ринку праці країни лежить в площині стабільності країни, що визначається потенціалом, яким країна може успішно управляти факторами нестабільності та потенційними потрясіннями, використовувати зовнішні стабілізатори. Такий потенціал залежить від державних і недержавних установ і повинен оцінюватися на сукупному рівні щодо здатності управляти конкретними проявами соціально-економічної нестабільності на ринку праці.

Висновки. Проблема соціально-економічної нестабільності є однією з найважливіших на сучасному етапі розвитку економіки України. Необхідною умовою розробки політики виходу з кризової ситуації на ринку праці, яка приведе до його стабільного збалансованого функціонування, заснованого на продуктивній зайнятості та зменшенні безробіття, максимального узгодження попиту та пропозиції робочої сили, є розуміння причин та сутності феномену соціально-економічної нестабільності. В останній час розвиток економіки країни, в тому числі і ринку праці, знаходиться під впливом багатьох зовнішніх факторів, таких як глобалізація економіки, наслідки четвертої промислової революції «Індустрія 4.0», поширення пандемії Covid-19 тощо. Ці фактори приводять до необхідності зміни та вдосконалення існуючих теоретичних підходів до управління соціально-економічною нестабільністю, розроблення заходів з мінімізації та попередження її негативних наслідків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пригожин И. Философия нестабильности. Вопросы философии. 1991. № 6. С. 46–57.
2. Лісогор Л.С. Європейський досвід прогнозування потреби у робочій силі в контексті формування інноваційних перспектив трансформації зайнятості в Україні. Ринок праці та зайнятість населення. 2016. № 1. С. 17–20.
3. Петрова І.Л. Інноваційний сегмент ринку праці: оцінка тенденцій та перспектив. Демографія та соціальна економіка. 2018. № 1. С. 166–180.
4. Близнюк В.В. Український ринок праці: історичні виклики та нові завдання. Український соціум. 2016. № 3(58). С. 58–71.
5. Руснак А.В. Макроекономічні стимули збалансування ринку праці. Економіка та держава № 12. 2015. С. 116–120.
6. Лех Г.А., Рібун Л.В. Тенденції розвитку вітчизняного ринку праці. Науковий вісник НЛТУ України. 2016. Вип. 26.6. С. 55–61.
7. Лібанова Е.М. Ринок праці: навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 224 с.
8. OECD (2018), OECD Employment Outlook 2018, OECD Publishing, Paris. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/employment/oecd-employment-outlook-2018_empl_outlook-2018-en (дата звернення: 26.11.2020).
9. R. D. Atkinson and J. Wu (2017) False Alarmism: Technological Disruption and the U.S. Labor Market, 1850–2015. Information Technology & Innovation Foundation. Work Series, May 2017. URL: <http://www2.itif.org/2017-false-alarmism-technological-disruption.pdf> (дата звернення: 26.11.2020).
10. Руснак А.В. Визначення диспропорцій та подолання асиметрії національного ринку праці в умовах макроекономічної нестабільності. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. Випуск 15. Частина 3. 2015. С. 32–35.
11. Ринок праці і зайнятість в Україні: реалії та перспективи / за наук. ред. С. Кожем'якіної, С. Калініної. Київ : ІПК ДСЗУ, 2018. 424 с.
12. Гідна праця: імперативи, українські реалії, механізми забезпечення : монографія / А.М. Колот, В.М. Данюк, О. О. Герасименко та ін.; за наук. ред. А.М. Колота. Київ : КНЕУ, 2017. 504 с.
13. Бережна Н.І., Крамарева О.С. Збалансованість ринку праці як фактор економічного зростання. Економічна теорія та право. № 1(32). 2018. С. 38–46.
14. Український ринок праці: особливості розвитку та ефективність функціонування / [І.Л. Петрова, В.В. Близнюк, Г.Т. Куліков та ін.]; за ред. І.Л. Петрової. НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. Київ, 2009. 368 с.
15. Федоренко В.Г., Пінчук Ю.Б. Євроінтеграція, економіка і ринок праці в Україні. Ринок праці та зайнятість населення. 2014. № 1. С. 13–15.
16. F. Koster, J. McQuinn, I. Siedschlag, O. Van Vliet (2011) Labour Market Models in the EU. SSRN Electronic Journal. September 2011. URL: <https://dare.uva.nl/search?identifier=7f966dc6-7029-41b2-8f4f-03632c55ff42> (дата звернення: 03.10.2020).

REFERENCES:

1. Pryhozhyn Y. (1991) Fylosofiya nestabil'nosti [The philosophy of instability]. *Voprosy fylosofyi*, no. 6, pp. 46–57. (in Russian)
2. Lisohor L.S. (2016) Yevropeyskyi dosvid prohnouzuvannia potreby u robochii syli v konteksti formuvannia innovatsiinykh perspektiv transformatsii zainiatosti v Ukraini [European experience in forecasting labor demand in the context of developing innovative employment transformation prospects in Ukraine]. *Rynok pratsi ta zainiatist naseleennia*, vol. 1, pp. 17–20.
3. Petrova I.L. (2018) Innovatsiinyi sehment rynku pratsi: otsinka tendentsii ta perspektiv [Innovative segment of labour market: evaluation of trends and prospects]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, no. 1, pp. 166–180.
4. Blyzniuk V.V. (2016) Ukrainyskyi rynek pratsi: istorychni vyklyky ta novi zavdannia. *Ukrainskyi sotsium* [Ukrainian labor market: historical challenges and new tasks], no. 3(58), pp. 58–71.
5. Rusnak A.V. (2015) Makroekonomichni stymuly zbalansuvannia rynku pratsi. *Ekonomika ta derzhava* [Macroeconomic incentives of labour market balancing], no. 12, pp. 116–120.
6. Lekh H.A., Ribun L.V. (2016) Tendentsii rozvytku vitchyznianoho rynku pratsi. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy* [Main Development Trends of Domestic Labour Market], no. 26.6, pp. 55–61.
7. Libanova E.M. (2003) *Rynok pratsi: navch. posib.* [Labor market]. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury. (in Ukrainian)
8. OECD (2018), *OECD Employment Outlook 2018*, OECD Publishing, Paris. Available at: https://www.oecd-ilibrary.org/employment/oecd-employment-outlook-2018_empl_outlook-2018-en (accessed 26 November 2020).
9. R. D. Atkinson and J. Wu (2017) *False Alarmism: Technological Disruption and the U.S. Labor Market, 1850–2015*. Information Technology & Innovation Foundation. Work Series, May 2017. Available at: <http://www2.itif.org/2017-false-alarmism-technological-disruption.pdf> (accessed 26 November 2020).
10. Rusnak A.V. (2015) Vyznachennia dysproportsii ta podolannia asymetrii natsionalnogo rynku pratsi v umovakh makroekonomichnoi nestabilnosti [Definitions imbalances and overcoming asymmetries national labor market in terms of macroeconomic instability]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriya Ekonomichni nauky*, vol. 15, no. 3, pp. 32–35.
11. Kozhemiakina S., Kalinina S. (2018) *Rynok pratsi i zainiatist v Ukraini: realii ta perspektivy* [Labor market and employment in Ukraine: realities and prospects]. Kyiv: IPK DSZU. (in Ukrainian)
12. Kolot A.M., Daniuk V.M., Herasymenko O.O. (2017) *Hidna pratsia: imperatyvy, ukrainski realii, mekhanizmy zabezpechennia* [Decent work: imperatives, ukrainian realities, provision mechanisms]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)

13. Berezhna N.I., Kramareva O.S. (2018) Zbalansovanist rynku pratsi yak faktor ekonomichnoho zrostannia [Balancing of the labor market as a factor of economic growth]. *Ekonomichna teoriia ta pravo*, no. 1(32), pp. 38–46.
14. Petrova I.L., Blyzniuk V.V., Kulikov H.T. (2009) Ukrainskyi ry-nok pratsi: osoblyvosti rozvytku ta efektyvnist funktsionuvannia [Ukrainian labor market: features of development and efficien-cy of functioning]. Kyiv: NAN Ukrainy; In-t ekon. ta prohozuv. (in Ukrainian)
15. Fedorenko V.H., Pinchuk Yu.B. (2014) Yevrointehratsi-ia, ekonomika i ry-nok pratsi v Ukraini [The labor market in Ukraine: problems and their solution]. *Ry-nok pratsi ta zainiatist nasele-nnia*, no. 1, pp. 13–15.
16. F. Koster, J. Mcquinn, I. Siedschlag, O. Van Vliet (2011) Labour Market Models in the EU. *SSRN Electronic Journal*. September 2011. Available at: <https://dare.uva.nl/search?identifier=7f-966dc6-7029-41b2-8f4f-03632c55ff42> (accessed 26 November 2020).